

LIETUVOS RESPUBLIKOS MOKSLO IR STUDIJŲ ĮSTATYMO 11 STRAIPSNIO PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO AIŠKINAMASIS RAŠTAS

Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 11 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas (toliau vadinama – įstatymo projektas) parengtas vykdant Lietuvos Respublikos Seimo 2007 m. kovo 27 d. nutarimą Nr. X-1063, kuriuo numatyta parengti ir pateikti Seimui teisės akto dėl Lietuvos mokslo tarybos statuso pakeitimo projektą, pavedant Tarybai mokslinių tyrimų plėtros, programinio-konkursinio finansavimo ir vertinimo funkcijas.

Pagrindinė įstatymo projekto parengimo priežastis – būtinumas, atsižvelgiant į Europos Sąjungoje vykstančius procesus, Lietuvos mokslo tarybą pertvarkyti taip, kad ji ne tik formuotų siūlymus dėl mokslo ir studijų sistemos plėtros politikos, bet ir būtų atsakinga už Seimo ir Vyriausybės priimtos strategijos įgyvendinimą mokslinių tyrimų (tiek fundamentinių, tiek taikomųjų) srityje.

Daugelis Europos Sąjungos šalių pastaraisiais metais keičia mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros politiką. Pokyčius lemia šie pagrindiniai veiksniai:

- būtinybė plėtoti naujas tyrimų kryptis, kurių neapima tradicinės disciplinos, ir su tuo susijusius tyrimų organizavimo naujus būdus;
- aktyvus visuomenės domėjimasis valstybės lėšomis plėtojamomis mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros kryptimis ir siekiu daryti joms įtaką;
- didėjantis ūkio indėlis į tyrimų sektorių;
- moksliniuose tyrimuose nyksta tradicinių disciplinų ribos, tyrimų matu tampa ne tik jų pripažinimas akademinėje bendruomenėje, bet ir pritaikymo inovatyvumas ir efektyvumas.

Reaguojant į pasikeitusią socialinę aplinką, siekiant išnaudoti naujas galimybes ir užtikrinti ilgalaikį mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros visumos tvarumą, daugiau dėmesio skiriama tyrimų sistemos strateginiam planavimui koordinuojant šalies mastu vykdomus tyrimus, įvairioms interesų grupėms sudaromos galimybės dalyvauti formuojant ir įgyvendinant mokslinių tyrimų politiką. Nuo palaikomojo mokslinių tyrimų institucijų finansavimo pereinama prie užsakomųjų tyrimų politikos, orientuotos į šalies poreikius – nuo būdingo industriniam etapui linijinių valstybės investicijų į mokslinius tyrimus prie akademinėse institucijose, ūkio ir viešojo sektoriaus sąveikos skatinimo. Tradicinės mokslinių tyrimų institucijos transformuojasi mobilių projektinio darbo kolektyvų link, mokslinių tyrimų centrais tampa tarptautinės konkurencijos būdu nustatyti pavyzdiniai (angl. – *excellence*) mokslinių tyrimų centrai. 2007 m. įsteigta Europos mokslo taryba (angl. – *European Research Council*), kurios tikslas – sustiprinti Europoje fundamentinių ir humanitarinių bei socialinių mokslų tyrimus ir jų finansavimą.

Siekiant efektyviai panaudoti valstybės, struktūrinių fondų lėšas mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros srityje, būtina atnaujinti Lietuvos mokslinių tyrimų, technologijų ir inovacijų plėtros politiką atsižvelgiant į pažangiausią šiose srityje šalių patirtį, pirmiausia plačiau diegiant programinio konkursinio finansavimo mechanizmus. Siūloma, kad reformuota Lietuvos mokslo taryba, išlikdama patariamąja institucija ir vykdydama dabartines funkcijas, taptų ir viena iš programinio konkursinio mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros finansavimą įgyvendinančių institucijų. Europos Komisijos atviro koordinavimo metodo CREST ekspertų grupė (2007.05.22), kurios išvados bus pristatytos konkurencingumo taryboje, rekomendavo padidinti mokslinių tyrimų finansavimą programiniu konkursiniu būdu ir nurodė Tarybą kaip galimą instituciją įgyvendinant šią funkciją.

Pertvarkyta Lietuvos mokslo taryba Lietuvoje įgyvendintų programinių konkursinių mokslinių tyrimų finansavimą pirmiausia vykdydama Europos Sąjungos struktūrinės paramos programos „Žmonių išteklių plėtra“ trečiojo prioriteto „Tyrejų ir mokslininkų gebėjimų stiprinimas“ veikas.

Parengta nauja Lietuvos mokslo tarybos koncepcija numato, kad Taryba taptų Europos Sąjungos struktūrinės paramos programą įgyvendinanti institucija, atsakinga už tokias tyrejų ir mokslininkų gebėjimų stiprinimo veiklas:

1. **Pavyzdinių mokslo centrų (*centers of excellence*) finansavimo programą**, skirtą finansuoti aukščiausius tarptautinio lygio mokslinius rezultatus pasiekusias institucijas ar jų padalinius.

2. **Nacionalines mokslo programas**, sukuriančias prielaidas spręsti valstybei ir visuomenei svarbias problemas.

3. **Valstybės stipendijų jauniems mokslininkams ir aukščiausio lygio mokslininkams programą**.

4. **Mokslininkų stažuotojų finansavimo programą** (išplečiant programą ir verslo sektoriuje dirbantiems mokslininkams).

5. **Tyrėjų mobilumo skatinimo programą**, skirtą remti tyrėjų dalyvavimą reikšminguose moksliniuose forumuose, įvairių mokslinių mokyklų organizavimą ir dalyvavimą jose.

6. **Iš užsienio grįžtančių Lietuvos tyrėjų reintegracijos programą**.

7. **Studijų doktorantūroje finansavimo programą**.

8. **Studentų mokslinių praktikų finansavimo programą**.

Šiuo metu Taryba vykdo penkis Europos Sąjungos struktūrinių fondų projektus: kaip koordinatorė – „Galimybių studija „Programinis konkursinis mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros finansavimo modelis“ (partnerės – Ūkio ir Švietimo ir mokslo ministerijos); „Tarptautinė mokslinė duomenų bazė Lituania“ (iš viso 13 partnerių), „Gamtos mokslų podoktorantūrinių stažuotų sistemos sukūrimas ir įdiegimas“ (partnerė Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjunga); „Mokslinės praktikos organizavimo modelio pirmos studijų pakopos specialistams sukūrimas ir įdiegimas Lietuvos mokslo ir studijų institucijose“ (partnerė Švietimo ir mokslo ministerija) ir „Lietuvos mokslininkų kompetencijos infrastruktūrų plėtros ir integracijos į Europos mokslinių tyrimų erdvę galimybių studijos parengimas (partnerė – Tarptautinė aukštoji vadybos mokykla). Taryba, kaip Studijų kokybės vertinimo centro partnerė, vykdė du 2005 metais pradėtus Europos Sąjungos struktūrinių fondų projektus: „Mokslo ir studijų institucijų veiklos ir užsienyje įgytų kvalifikacijų vertinimo duomenų bazių sukūrimas ir plėtojimas“ ir „Magistrantūros studijų sisteminimas“. Įgyta patirtis vykdant šiuos projektus leistų sėkmingai plėsti Tarybos veikas.

Įgyvendindama pavyzdinių mokslo centrų finansavimo programą bei atlikdama kitų programų projektų ekspertizes Taryba taip pat vykdytų ir mokslinės veiklos vertinimo funkciją. Tokia veikla suteiktų Tarybai galimybę rengti ir periodiškai teikti Seimui, Vyriausybei ir visuomenei apibendrintą informaciją apie mokslo būklę Lietuvoje ir motyvuotai teikti patarimus Seimui ir Vyriausybei.

Atsižvelgiant į mokslo svarbą valstybei ir visuomenei bei būtinumą skirti šiai sričiai išskirtinį dėmesį siūloma, kad Lietuvos mokslo tarybos steigėjo funkcijas ir toliau vykdytų Seimas. Tačiau dėl papildomų vykdomųjų funkcijų (programinis konkursinis finansavimas) Tarybos veikloje nemažesnę vaidmenį turėtų vaidinti ir Vyriausybė. Todėl Seimas turėtų pavesti Vyriausybei tvirtinti Lietuvos mokslo tarybos nuostatus ir formuoti personalinę Tarybos sudėtį pagal siūlomame Mokslo ir studijų įstatymo 11 straipsnio pakeitimo įstatymo projekte nurodytas taisykles.

Numatoma, kad Tarybą sudarytų Valdančioji taryba (valdyba), Humanitarinių ir socialinių mokslų komitetas ir Gamtos ir technikos mokslų komitetas. Valdančioji taryba būtų kolegialus Tarybos valdymo organas, sprendžiantis Tarybai įstatymų, poįstatyminių teisės aktų ir šių nuostatų priskirtas funkcijas. Valdančiosios tarybos nariai būtų Tarybos pirmininkas, Tarybos pirmininko pavaduotojai – Humanitarinių ir socialinių mokslų komiteto pirmininkas ir Gamtos ir technikos mokslų komiteto pirmininkas, ir keturi nariai. Kiekviename Tarybos komitete būtų po 9 – 11 narių: komiteto pirmininkas ir 8 – 10 narių – atitinkamų mokslo sričių mokslininkai.

Tarybos komitetai – **Humanitarinių ir socialinių mokslų komitetas ir Gamtos ir technikos mokslų komitetas** – veiktų savarankiškai ir jų kompetencijos, apibrėžtos Tarybos reglamentu, ribose priimami sprendimai būtų galutiniai. Šių komitetų sudėtį pasiūlytų švietimo ir mokslo ministras remdamasis jo sudarytų viešai žinomų ekspertų grupių siūlymais.

Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas toliau tęstų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros darbų finansavimą konkursiniu būdu valstybės biudžeto lėšomis pagal šiuo metu vykdomas veiklos kryptis:

1. **Prioritetinių krypčių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros programos.**
2. **Technologijų plėtros programos** – „Aukštųjų technologijų plėtros 2007–2013 m. programa“, „Pramoninės biotechnologijos plėtros Lietuvoje 2007–2010 m. plėtros programa“ ir kt.
3. **Parama mokslinimams tyrimams, vykdomiems pagal tarptautines programas ar tarptautinius** (dvišalius ir daugiašalius) **susitarimus.**
4. **Mokslo ir studijų institucijų ir mokslininkų grupių iniciatyva parengtos programos (projektai)**, pvz., naujų tyrimo krypčių paieška, kapitalinių daugiatomųjų mokslo leidinių ar šaltinių publikacijų rengimas ir leidyba ir pan.;
5. **Programos, vykdomos bendradarbiaujant su Europos mokslo fondu.**
6. **Parama mokslo ir studijų institucijoms, vykdančioms mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros projektus ūkio subjektų užsakymu.**
7. **Valstybės parama doktorantams.**
8. **Paskolos studentams.**

Neigiamų pasekmių priėmus Įstatymo projektą nenumatoma.

Priėmus įstatymo projektą Lietuvos Respublikos Vyriausybė turės patvirtinti naujus Lietuvos mokslo tarybos nuostatus ir suformuoti Tarybos Valdymo tarybą, jos Humanitarinių ir socialinių mokslų komitetą ir Gamtos ir technikos mokslų komitetą.

Įstatymo įgyvendinimui papildomų valstybės biudžeto lėšų nereikės, kadangi darbą tęs dabartinės Tarybos personalas, o Vyriausybės skiriamų Tarybos narių (Valdymo taryba ir komitetai) bus 23 – 27, vietoj šiuo metu Taryboje dirbančių 32 narių. Lietuvos mokslo taryboje šiuo metu taip pat dirba 5 nuolatinės komisijos, turinčios po 15 narių. Vietoj jų numatoma Tarybos teisė sudaryti, prireikus, laikinas ekspertų grupes.

Vėliau, pradėjus įgyvendinti Europos Sąjungos struktūrinės paramos programas programų ir finansavimo projektų rengimui ir jų ekspertizei (taip pat ir tarptautinei) turės būti panaudojama dalis programoms skiriamų lėšų.

Įstatymo projektą pagal Seimo narių pasiūlymus parengė darbo grupė, sudaryta Seimo valdybos 2007-05-11 sprendimu Nr.1581.

Reikšminiai žodžiai – mokslas, moksliniai tyrimai, programinis konkursinis finansavimas, Lietuvos mokslo taryba.

Seimo nariai:

Marija Aušrinė Pavilionienė

Valerijus Simulik